

МИСТЕЦТВО

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЧАСОПИС
для методистів, вихователів, музичних керівників, хореографів

Число 2 (18)
2011

	КОЛОНКА РЕДАКТОРА	
	ВИЗНАЧНА ПОДІЯ	2
	Педагогічні ідеї Софії Русової в дошкільній освіті XXI століття	
	Націонентризм педагогічної концепції Софії Русової	
	Професійна майстерність сучасних садівниць у контексті педагогічної спадщини Софії Русової	
	Життєтворчі погляди Софії Русової на розвиток дитини засобами українського мистецтва	
	МИСТЕЦТВО • ПЕДАГОГ • ДІТИ	10
	ВЕЛИКА ЛІТЕРАТУРА МАЛЕНЬКОЇ ДИТИНИ	
	Острозька академія	
	Про це маємо знати	
	ДИТЯЧА ТВОРЧИСТЬ	12
	Подаруйте казку дітям!	
	ОБРАЗОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ	18
	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ	
	Своєрідність дитячого конструювання	
	МИСТЕЦЬКІ ЦІННОСТІ	22
	Казкова картинна галерея	
	МУЗИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ	28
	ЩОБ ДІЯТИ, ВАРТО ЗНАТИ	
	Чи люблять тварини музику?	
	Казки народів світу про чарівний вплив музичних інструментів	
	Серйозно і жартома	
	ПІСЕННИЙ ВСЕСВІТ ДИТИНСТВА	32
	Абетка в піснях	
	Ми – майбутні школярі	
	Йдемо до школи	
	КОНСПЕКТИ ЗАНЯТЬ	47
	Мандри країною музики	
	СЦЕНАРНО-ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ	51
	Дитсадочку, прощавай, люба школо, зустрічай!	
	Весела подорож у гай	
	ХОРЕОГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ	57
	ДО СВЯТА МИСТЕЦТВА	
	Так з'явився танець	
	МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ	59
	КОЖНА ДИТИНА – АКТОР	
	Розвиток творчих здібностей молодших дошкільників через театралізовану діяльність	
	ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК	63
	У ФОКУСІ – ДИТИНА	
	Надхнення мистецтвом!	

Софія РУСОВА (фотопортрет)

Усе виховання наших дітей має бути позначене мистецтвом, естетичними прийманнями і емоціями.
Софія РУСОВА,
«Дошкільне виховання», 1918

СВОЄРІДНІСТЬ ДИТЯЧОГО КОНСТРУЮВАННЯ

Наталія ГОЛОТА,

доцент кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти та родинного виховання
Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, канд. пед. наук

ПОНЯТТЯ

Конструювання (від лат. *construere* — побудова) — це створення моделі, приведення до певного порядку і взаємовідношення різних окремих предметів, частин, елементів. Характерною особливістю процесу конструювання є створення та перетворення (комбінування) просторових уявлень (образів) на основі оволодіння певними знаннями та вміннями. Конструювання належить до продуктивних видів діяльності, оскільки спрямоване на отримання певного продукту (результату).

Під дитячим конструюванням розуміють процес створення різних конструкцій, моделей, у яких передбачено взаємно відповідне розміщення частин та елементів, способи їх з'єднання. Матеріали для дитячої конструктивної діяльності такі: дитячий будівельний матеріал, спеціальні конструктори (дерев'яні, металеві, пластмасові); папір, картон, тканина, природний і покладковий матеріали. У словнику іншомовних слів (Київ, 1977) слово «конструктивний» насамперед тлумачиться як той, що стосується *конструкції*, побудови чогось (інше значення: «конструктивний» — творчий, той, що створює умови для наступної роботи, може бути основою для якихось рішень, наприклад, конструктивних пропозицій). Дослідження педагогів і психологів свідчать, що конструювання дитини є продуктивним видом діяльності, під час якого відбувається розвиток дитини (Л. Артемова, Н. Ветлугіна, А. Давидчук, Т. Комарова, В. Мухіна, Б. Неменський, М. Поддьяков, Є. Фльоріна та ін.).

Конструювання як вид продуктивної діяльності дітей науковці досліджували в різних напрямках: види конструювання; вплив конструктивної діяльності на розвиток психічних процесів дошкільняти; умови і форми організації конструювання (А. Давидчук, О. Лурія, Л. Парамонова, М. Поддьяков, Д. Ельконін та ін.). Для успішної конструктивної діяльності дошкільнят суттєвого значення набуває рівень розвитку спостережливості; особливості організації сприйняття об'єктів дітьми; попереднє сприйняття образів предметів та цілісність уявлень, що формується на цій основі (П. Гальперін, Є. Ігнат'єв, Є. Фльоріна).

Дослідження останніх років свідчать, що конструювання є не лише практичною творчою діяльністю, а й універсальною розумовою здатністю, що виявляється в різних ви-

дах діяльності (зображувальна, ігрова, мовленнєва тощо) і спрямована на створення нового — малюнків, сюжетів, текстів, макетів, проектів, моделей та інше (Л. Парамонова, І. Пашиліте, О. Сафонова, Г. Урадовських, О. Христ). Розрізняють два типи конструювання — технічне і художнє.

ТЕХНІЧНЕ КОНСТРУЮВАННЯ

У технічному конструюванні діти відображають переважно реальні та уявні об'єкти за асоціаціями з образами казок, фільмів. Моделюючи різні об'єкти, діти відтворюють їх основні структурні та функціональні ознаки: будинок із дахом, вікнами, дверима; корабель з палубою тощо. Така конструктивна діяльність, за своєю суттю, схожа на конструктивно-технічну діяльність дорослих: процес створення споруди підпорядкований її практичному призначенню.

До такого типу конструювання належать:

- конструювання з будівельного матеріалу;
- конструювання з деталей конструкторів, що мають різні способи з'єднання (пази, шипи, гайки та ін.);
- конструювання з великих модульних блоків.

ХУДОЖНЄ КОНСТРУЮВАННЯ

На відміну від технічного типу, художнє конструювання взаємно пов'язує техніку і мистецтво. Це творча діяльність дітей з різними матеріалами, під час якої вони виготовляють не лише корисні, а й естетично значущі вироби для ігор, праці, побуту.

Дослідження свідчать, що специфіка художнього конструювання полягає в єдності утилітарного й естетичного (корисність, доцільність і художня виразність створюваних речей) та у створенні нових конструктивних і художньо-декоративних підходів та рішень (С. Волкотруб, М. Фішер, М. Федоров, П. Шпара, І. Шпара). Художнє конструювання залучає особистість до творчої діяльності із засвоєння об'єктів конструктивної творчості. Ця діяльність вважається декоративною, художньо-ужитковою, оскільки під час роботи дитина враховує естетичні характеристики матеріалів на основі набутих знань, уявлень, практичного досвіду. У художньому конструюванні діти, створюючи різні образи, не лише відтворюють їх структуру, а й виражають своє ставлення до них, передають їх естетичний характер за допомогою кольору, фактури, форм тощо.

Визначають такі педагогічні принципи художнього конструювання:

- *принцип єдності утилітарного й естетичного* (в будь-якому об'єкті дитячої праці певною мірою має бути присутній пошук доцільних рішень і художньої виразності);
- *пошук і конкретизування нетрадиційних форм об'єктів* (спрямування уваги дітей на творчий процес пошуку фантастичних форм за допомогою евристичних методів);
- *принцип гармонійної цілісності* (система завдань і вправ щодо вивчення основ композиції, розвиток образного бачення предмета);
- *принцип активної співтворчості* (А. Івершинь, М. Фішер).

До художнього конструювання належать: конструювання з паперу і картону, із тканини, з покидькового матеріалу (предмети, що втратили своє побутове призначення, або залишки різних матеріалів) та природного. Усі види конструювання мають свою специфіку, що зумовлено особливостями матеріалів. Матеріали мають певні фізичні та механічні характеристики, зовнішній вигляд і виражальні можливості. Умовно матеріали для дитячого художнього конструювання поділяють на такі групи: неоформлені, напівформлені та природні, кожний з яких характеризується фізичними властивостями, зовнішнім виглядом, специфічними виражальними можливостями.

Папір, картон і тканина — це **неоформлені** матеріали. У кожного з них не закладено нічого, крім кольору, фактури і розміру. Тому робота з ними цілком задовольняє потребу дітей у створенні нового, дослідженні їхніх властивостей та можливостей.

Покидьковий матеріал (різні коробочки, пластикові пляшечки, пінопласт тощо) — це **напівформлені матеріали**. По-різному видозмінюючи їх, поєднуючи різноманітні матеріали між собою, діти створюють нові об'єкти, цілісні композиції.

До **природного матеріалу** належать різноманітні предмети, частини об'єктів природного походження (гілочки, шишки, жолуді тощо). Конструюючи з **природного матеріалу**, дошкільнята вчаться передавати красу природи в художніх образах. Це сприяє розвитку естетичного сприйняття, розвиває почуття любові до природи.

Основу формування творчого конструювання становлять три взаємопов'язані компоненти: самостійне дитяче експериментування з новим матеріалом; розвиток образного мислення та уяви; формування узагальнених способів діяльності.

Орієнтування в матеріалі, організоване педагогом як самостійне дитяче експериментування, без розв'язання певних конструктивних задач набуває пізнавального характеру. Експериментування з матеріалами і формування узагальнених способів конструювання (технічних і створення образу) спонукає дітей «вбудовувати» засвоєні раніше способи у нові змістові контексти. А це, своєю чергою, веде до виникнення нових способів і нових задумів, заснованих на пізнавально-емоційному переживанні.

Як доводять дослідження Д. Богоявленської, Л. Парамонові, Г. Урадовських, О. Христ, О. Сафонові, у дітей дошкільного віку яскраво виражена пізнавальна активність, що має велике значення для розгортання творчого процесу в конструктивній діяльності.

Конструктивна діяльність дітей в дитячих садках Голландії

ДИТЯЧЕ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ

Одним із найбільш адекватних видів такої діяльності є **дитяче експериментування** з різними предметами та матеріалами, визначене М. Поддьяковим. Відзначаючи специфіку дитячого експериментування, він виокремлює два його типи: *безкорисливе*, спрямоване на виявлення властивостей об'єктів і зв'язків безвідносно до виконання будь-яких практичних завдань, та *утилітарне*, спрямоване на пошук вирішення конструктивних задач. Перший вид експериментування є особливо значущим, оскільки самостійне ознайомлення дітей з різними властивостями об'єкта як із рівнозначними, без виділення головних і не-головних, дає змогу дитині вводити об'єкти в різні системи, що робить експериментування гнучким і значно збагачує процес творчого конструювання.

Однак спостереження за дитячою діяльністю свідчить, що у значної частини дітей самостійне і безкорисливе (без окресленої мети) ознайомлення з властивостями об'єктів без педагогічного спрямування може залишатися на досить примітивному рівні (операційному). Наприклад, дитина досліджує певну властивість предмета і не робить жодних спроб, маніпуляцій, які можуть привести до відкриття інших його властивостей. Це означає, що дитяче експериментування потрібно розвивати у двох напрямках: по-перше, постійно поповнювати кількість об'єктів для дитячого експериментування, що вирізняються яскраво вираженою багатофункціональністю; по-друге, надавати дітям змогу самостійно використовувати виявлені ними властивості об'єктів у конструюванні. Бажано пропонувати дітям матеріали, що відрізняються за властивостями: кольором, розміром, вагою, структурою, фактурою, функціональністю. Їх урахування забезпечує продуктивність дитячого конструювання.

Процес конструювання складається з двох етапів: створення задуму та його реалізація. Є ще й планування, але у дітей воно недостатньо розвинене. Задум — це уявлення

про кінцевий результат, предмет діяльності і способи його досягнення. Конструктивний задум виникає під час розумової діяльності дитини. В основу задуму покладено порівняння, аналіз, синтез відомих із минулого досвіду конструкцій. Практична діяльність, спрямована на виконання задуму, полягає у широкому експериментуванні з матеріалом. Задум часто уточнюється і змінюється у результаті пошукових практичних дій, що сприяє розвитку творчого конструювання.

Дитячий задум визначається змістом конструювання, яке організовує дорослий.

Джерелом задуму дітей є навколишній світ: соціальне і предметне довкілля, світ природи, художня література, телебачення тощо. Але сприймання навколишнього світу в дітей дошкільного віку є поверховим, вони звертають увагу передусім на зовнішній бік предметів, явищ, які згодом відтворюють

у продуктивній діяльності. Тому завданням вихователя є створення умов для глибшого засвоєння дошкільнятами характерних особливостей предметів та явищ навколишньої дійсності. Тут конструювання спирається на образне уявлення про реальні та уявні (фантастичні) об'єкти.

Є різні види конструювання, зумовлені способами створення конструкцій. Поширені в педагогічній практиці конструювання **за зразком, умовами, власним задумом**. Для роботи з будівельним матеріалом застосовується конструювання за моделлю, за найпростішими кресленнями та наочними схемами.

КОНСТРУЮВАННЯ ЗА ЗРАЗКОМ

Особливе місце в дитячому конструюванні посідає діяльність, під час якої відображають реальний предмет або його зображення. Така форма називається **конструюванням за зразком**. Її розробив і запровадив у практику роботи з дітьми Ф. Фребель. Дітям пропонують зразки виробів із паперу, природних та інших матеріалів, будівель, виконаних із деталей будівельного матеріалу і конструкторів, демонструються способи їх створення.

Фундаментом формування конструктивного задуму в цьому разі є пізнавальна діяльність дітей. З метою формування уявлення про предмет на основі сприймання зразка дитина має здійснити цілу систему складних дій: обстежити предмет, дослідити його властивості (форму, колір, пропорції, розміщення у просторі тощо). Вирішальне значення мають специфічні властивості предмета і його частин із погляду їх конструктивних характеристик (стійкість, рівновага тощо). Правильно організоване обстеження зразків допомагає дітям оволодіти узагальненим способом аналізу — вмінням визначити їх просторове розміщення, виокремити деталі в частинах тощо. Такий структурний аналіз сприяє виявленню суттєвих співвідношень і залежностей між частинами об'єкта, установленню функціонального призначення кожного з них.

У конструюванні за зразком забезпечується пряма передача дітям готових знань, способів дій, заснованих на наслідуванні. Дослідження В. Нечаєвої, З. Лиштван, А. Давидчук свідчать про те, що конструювання за зразком є важливим навчальним етапом. Ця форма дає змогу розв'язувати задачі, що забезпечують нагромадження дітьми конструктивного досвіду і перехід до самостійної пошукової діяльності творчого характеру.

КОНСТРУЮВАННЯ ЗА УМОВАМИ

Характерною особливістю **конструювання за умовами**, розробленого М. Поддьяковим, є те, що дітям не пропонують зразків об'єкта та способів створення, а визначають лише умови, яким має відповідати будова і які, як правило, підкреслюють її практичне призначення. З огляду на призначення виробу, діти самостійно виробляють конструктивний задум. Задачі конструювання в цьому разі виражені через умови і мають проблемний характер, оскільки способів створення об'єкта не пропонують. За умовами, заданими дорослим, діти мають спочатку уявити об'єкт, а відтак знайти способи його створення (побудувати ліжечка для трьох ведмедів, місточка через широку або вузьку річку тощо).

Дослідження М. Поддьякова, А. Давидчук, Л. Парамонової свідчать, що конструювання за умовами найбільше сприяє розвитку творчості в цій діяльності і творчому саморозвитку дитини.

Слід зазначити, що ця форма конструювання традиційно належить до конструювання з будівельного матеріалу. Однак її можна використовувати і в інших видах для розвитку дитячої конструктивної творчості.

КОНСТРУЮВАННЯ ЗА КРЕСЛЕННЯМИ І СХЕМАМИ

Ще один вид конструювання — **за найпростішими кресленнями і наочними схемами** — розроблений С. Леона Лоренсо і В. Холмовською. Дослідники зазначають, що моделювальний характер самої діяльності, у якій з деталей будівельного матеріалу відтворюються зовнішні та окремі функціональні особливості реальних об'єктів, створює можливості для розвитку внутрішніх форм наочного моделювання. Ці можливості найуспішніше можуть реалізовуватися в разі навчання дітей спочатку побудови найпростіших схем-креслень, що відображають зразки будови, а потім, навпаки, практичного створення конструкцій за простими кресленнями-схемами.

Проте діти дошкільного віку, як правило, не вміють виокремлювати площинні проекції об'ємних геометричних

тіл (деталі будівельного матеріалу). Для подолання таких труднощів спеціально розробили шаблони (В. Брофман), які діти використовують для побудови наочних моделей (креслень), що відображають їх конструктивні задуми. У результаті такого навчання в дітей розвиваються образне мислення і пізнавальні здібності, тобто вони починають будувати і застосовувати зовнішні моделі «другого порядку» — найпростіші креслення як засіб самостійного пізнання нових об'єктів.

КОНСТРУЮВАННЯ ЗА ЗАДУМОМ

Конструювання за задумом має великі можливості для розвитку творчості дітей, для виявлення їхньої самостійності та ініціативи. Тут дитина сама вирішує, що вона буде конструювати і якими способами. Створення задуму та його втілення досить складне завдання для дошкільнят. Їхні задуми вирізняються нестійкістю і часто змінюються під час діяльності через брак належних умінь і матеріалів для відтворення задуму. Для того, щоб ця діяльність була творчою, дітям треба мати узагальнені уявлення про об'єкт, який вони хочуть створити, володіти способами конструювання та вміти знаходити нове.

Новизна способів конструювання може бути різноманітною: знаходження способу з'єднання деталей, визначення через пошук оригінальних способів конструювання, які можна застосовувати під час виготовлення багатьох виробів. Конструювання за задумом сприяє застосуванню дошкільнятами знань, умінь і навичок, набутих під час конструювання за зразком та за умовами. При цьому ступінь самостійності й творчості залежить від рівня сформованості конструктивних умінь і навичок та особистісної активності дітей.

ТЕМАТИЧНЕ КОНСТРУЮВАННЯ

Л. Парамонова виокремлює ще такий вид конструктивної діяльності, як **конструювання на тему**, запропоновану педагогом. Дітям пропонують загальну тематику виробів («птахи», «тварини», «транспорт», «місто» та ін.), і вони самі створюють задуми конкретних виробів, обирають матеріал та способи їх виконання. За своїм характером ця форма конструювання наближена до конструювання за задумом і відрізняється від неї тим, що задуми дітей обмежуються певною темою. Основна мета організації конструювання за визначеною темою полягає в актуалізації та закріпленні знань, умінь і навичок, а також у реалізації особистого захоплення цікавою для дитини тематикою.

АНОНС!

У наступному числі часопису читайте продовження тематичних матеріалів **Наталії ГОЛОТИ**: про розвивальне спрямування конструювання з будівельного матеріалу та деталей конструкторів.

